ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОНТРАБАНДІ ЯК РІЗНОВИДУ ПРАВОПОРУШЕНЬ У МИТНІЙ СФЕРІ

КРАВЧУК Мар'яна Юріївна - д.ю.н., професор, завідувач кафедри адміністративного права та судочинства Західноукраїнського національного університету

ORCID: 0000-0001-9987-0484

УДК 342.9

DOI: https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2024.4.35

У статті зазначено, що запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України є одним із основних завдань органів, які безпосередньо здійснюють державну митну справу і реалізують державну митну політику України. Досліджено, що в Україні функціонує Департамент боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями, як спеціалізований митний орган, що в межах делегованих Держмитслужбою повноважень та своєї компетенції здійснює керівництво та координацію діяльності інших митних органів з питань запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил. Встановлено, що законодавче врегулювання є нагальним завданням підвищення ефективності протидії контрабанді та порушенням митних правил.

Ключові слова: правопорушення, контрабанда, митна сфера, запобігання, протидія, митні органи, національне законодавство.

Постановка проблеми

Ефективність протидії злочинам та адміністративним правопорушенням у сфері митної справи полягає у виявленні, припиненні, розслідуванні та профілактиці злочинів та адміністративних правопорушень, віднесених до компетенції митних органів. Правоохоронна складова у діяльності митного відомства є значною, і ця обставина дозволила законодавцю включити цей параметр як один з основних критеріїв оцінки роботи митних органів.

В умовах сьогодення контрабанда є одним із найпоширеніших митних правопорушень, що завдає значної шкоди економіці та національній безпеці України. Незаконне переміщення товарів через кордон сприяє розвитку тіньової економіки, фінансуванню кримінальних угрупувань і зменшенню надходжень до державного бюджету. Саме тому боротьба з контрабандою є актуальним питанням у діяльності митних органів та правоохоронних структур.

Стан дослідження проблеми

Питання контрабанди як різновиду правопорушень у митній сфері досліджували такі вчені, як В. Волошин, О. Григор'єв, М. Демчук, М. Кравець, М. Кривонос, В. Ліпинський, Д. Носенко, М. Погорецький, Є. Свирида, А. Тимошенко, О. Шевчук, В. Юрченко та інші.

Метою статті є аналіз питання щодо запобігання та протидії контрабанді як різновиду правопорушень у митній сфері.

Виклад основного матеріалу

Запобігання та протидія контрабанді, боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України є одним із основних завдань органів, які безпосередньо здійснюють державну митну справу і реалізують державну митну політику України. Контрабанда – суспільно небезпечне діяння, яке завдає великої шкоди охоро-

нюваним законом суспільним відносинам і цінностям та потребує вжиття комплексу заходів, чітко визначених законодавством, що здійснюються уповноваженими органами і особами, наділеними відповідними повноваженнями, з метою запобігання і протидії таким діянням, при цьому порядок реалізації таких заходів повинен бути чітко визначений нормами законодавства, яке сьогодні потребує удосконалення.

Варто зазначити, що в Україні відповідно до положення, затвердженого Наказом Держмитслужби України від 07.04.2011 р. № 289 створено Департамент боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями (далі – Департамент), як спеціалізований митний орган, що в межах делегованих Держмитслужбою повноважень та своєї компетенції здійснює державну митну справу на митній території України та забезпечує комплексний контроль за додержанням законодавства України з питань державної митної справи, керівництво та координацію діяльності інших митних органів з питань запобігання та протидії контрабанді, організації та проведення службових розслідувань та перевірок, протидії легалізації (відмивання) коштів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму, боротьби з порушеннями митних правил. Відповідно до розподілу функціональних обов'язків між Головою Держмитслужби та його заступниками, на Голову Держмитслужби покладається спрямування, координація та контроль діяльності Департаменту. Департаменту підпорядковуються підрозділи боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил митниць з питань організації службової діяльності. Департамент виконує свої завдання по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил як безпосередньо, так і через підрозділи митниць [1].

На Департамент покладено широкий спектр різноманітних завдань, серед яких можна виділити наступні: забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання вчиненню порушень вимог законодавства України з питань державної митної справи; організація діяльності митних органів з виявлення, розкриття, припинення й профілактики порушень законодавства з питань державної митної справи, запобігання таким правопорушенням; участь шляхом запобігання та протидії контрабанді, боротьбі з порушеннями митних правил на всій митній території України у реалізації державної політики України у сфері державної митної справи; організація та проведення заходів з протидії незаконному переміщенню через митний кордон України культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, а також зброї та боєприпасів, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, фальсифікованих лікарських засобів, у тому числі з використанням кінологічних команд митних органів; контроль за діяльністю митних органів з питань боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, результатами розгляду надісланих митними органами до органів досудового розслідування повідомлень про кримінальні правопорушення, дотримання законодавства з питань державної митної справи, додержання законодавства під час здійснення митними органами провадження у справах про порушення митних правил; координація, у межах компетенції, взаємодії з цих питань митних органів з правоохоронними органами України, митними та іншими компетентними органами зарубіжних країн, міжнародними організаціями тощо [1].

Контрабанда в Україні, як зауважує М. Погорецький, стала однією зі складових частин економічної злочинності та буденністю і гарним способом заробітку для деяких частин населення, а не злочином, за який законом передбачена кримінальна відповідальність. Контрабанда набуває організованих форм, а злочинці розробляють нові методи протидії правоохоронним органам у виявленні контрабанди [2, с. 18].

У своїй роботі О. О. Кукшинова та Д. С. Носенко визначальними чинниками, які впливають на формування та розвиток контрабандної злочинності, називають

такі, як: втрата контролю над окремими ділянками державного кордону на тимчасово окупованих територіях України, які можуть використовуватись для неправомірного переміщення предметів правопорушень; недостатність інженерно-технічного облаштування лінії державного кордону, наявність неконтрольованих доріг і водних переправ, значні відстані між окремими українськими та суміжними пунктами пропуску; корумпованість митних та прикордонних службовців, посадових осіб правоохоронних органів, які забезпечують досудове розслідування кримінальних проваджень щодо контрабанди, а також корумпованість суддів при винесенні вироків контрабандистам; проблеми кадрового та матеріально-технічного забезпечення ДПС України, митниць ДФС України та інших державних органів, які виконують контрольні функції на державному кордоні тощо [3, с. 244].

Варто відзначити, що станом на сьогодні в Україні ситуація з контрабандою залишається досить складною, позаяк на неї має вплив низка чинників, серед них, в першу чергу, військові дії на території нашої держави, оскільки не контролюється владою України значна частина українсько- російського кордону і через нього йде масовий потік заборонених предметів. Загалом протягом усього періоду незалежності України контрабанда має широкомасштабні форми, а на всіх сферах економічної діяльності держави відобразилися наслідки злочинних діянь контрабандистів.

Цілком погоджуємося з думкою М. А. Кривонос про те, що від сформованих національного й міжнародного рівнів організації та координації участі національних митних органів у взаємодії з питань щодо надання взаємної адміністративної допомоги, нормативних та інституційних засад (структурних елементів) такої діяльності безпосередньо залежить забезпечення державами ефективної боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил [4, с. 28-29].

Однак, якщо проаналізувати сучасний стан боротьби з контрабандою, то можна помітити, що, незважаючи на комплекс заходів, здійснених органами виконавчої влади у боротьбі з нею, вона і надалі продовжує поширюватись, а пов'язані з нею негативні процеси набувають дедалі різноманітних форм, завдаючи при цьому значної шкоди економіці України, негативно впливаючи на криміногенну ситуацію в державі.

Ефективне запобігання контрабанді, як зауважує М. Демчук, можливе лише на основі системного підходу. Це означає, що комплекс заходів економічного, політичного, організаційного та правового характеру, які необхідно гармонійно поєднувати повинно входити в систему заходів запобігання [5, с. 132].

Контрабанда є складною загрозою, як зауважують О. Ю. Григор'єв та Є. І. Свирида, має різні наслідки для національної безпеки, враховуючи злочинність, потенційне фінансування терористичних організацій та послаблення контролю на кордоні. А тому важливим завданням для збереження стабільності і національної безпеки є ефективна стратегія протидії даному явищу [6, с. 181].

Слід зазначити, що норми безпеки в Україні, які повинні міститися в державних стандартах, залишаються в незмінному вигляді вже досить тривалий період, на відміну від практики європейських країн.

У даній ситуації В. О. Юрченко пропонує використати не лише індивідуально-профілактичні заходи запобігання контрабанди, але й спеціально-кримінологічні заходи та загально-соціальні, які фактично спрямовані на підвищення культурно-освітнього та морального рівня громадян держави, економічний і соціальний розвиток суспільства, підвищення ролі правоохоронних та митних органів, мета яких полягає не тільки у проведенні запобіжних заходів запобігання, але й у сприянні, в першу чергу, вирішення загально-соціальних завдань, як от: вдосконалення соціальної сфери, покращення морально-психологічної атмосфери в суспільстві, стабілізація економіки та поліпшенню економічного добробуту населення [7, с. 211].

Важливим є розгляд питання щодо покращення ефективності митних служб та

заходів захисту від контрабанди як неодмінні елементи забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку. Розроблення та впровадження механізмів, таких як сучасні технології митного контролю та підвищення кваліфікації персоналу митниць, визначаються як важливі компоненти стратегії боротьби з контрабандою та підтримки ефективної національної митної системи загалом.

Вдосконалення системи боротьби з митною злочинністю в Україні потребує, як зауважує В. І. Дмитрів, насамперед, політичної волі влади «кардинально реформувати митні органи, які, на думку суспільства, глибоко вражені корупцією, адже часткові зміни у системі не призведуть до позитивних результатів, хоча можливо така ситуація вигідна окремим групам осіб, однак, загалом високий рівень корупції, велика частка контрабанди і контрафактних товарів несуть у собі лише загрози для економіки України» [8].

Для протидії контрабандним явищам А. В. Тимошенко пропонує за необхідне вирішити такі завдання: «оптимізувати ставки ввізного мита, акцизного податку та ПДВ з урахуванням забезпечення необхідного рівня захисту внутрішнього ринку; спростити процедуру митного оформлення товарів; встановити жорсткий парламентський та громадський контроль за діями митних та прикордонних органів і забезпечити покарання за корупційні діяння; забезпечити взаємодію органів СБУ, МВС, Державної прикордонної служби України, а також правоохоронних і контролюючих органів суміжних держав та митних і податкових органів ДФС для обміну інформацією; раціоналізація процесу митного оформлення транспортних вантажів шляхом зменшення кількості бюрократичних процедур, скорочення часу на їх проведення на засадах автоматизації, використання спеціалізованих пристроїв, обладнання та програмного забезпечення, мінімізації контактів між працівниками митниці та безпосередніми перевізниками вантажів; сприяти розвитку кінологічної служби та застосувати пошукові методики виявлення наркотиків, засновані на міжнародному досвіді; забезпечити технічне обслуговування митниць сучасними засобами митного контролю, тобто встановити системи відеоспостереження, електронні ваги, прилади для сканування тощо; провадження цілеспрямованої послідовної інформаційної політики запобігання розвитку контрабандної діяльності, що має на меті популяризацію легального ведення бізнесу, роз'яснення серед населення антисоціального характеру контрабанди та невідворотності настання відповідальності за її вчинення; декриміналізація окремих аспектів контрабанди шляхом легалізації деяких видів діяльності, що мають низький рівень суспільної небезпеки, формування механізмів і стимулів для детінізації контрабандних потоків, використання інструментів митної амністії, створення суб'єктами господарювання прозорих схем ведення зовнішньоторговельної діяльності; висвітлювати в засобах масової інформації дії органів державної влади, пов'язані з боротьбою із контрабандою та порушеннями митних правил тощо [9, с. 216].

Висновки

Отже, сучасний розвиток української держави в європейському просторі потребує радикального реформування всіх сфер суспільного життя без винятку, у тому числі і правового. Останнє є невід'ємною складовою процесу реформування національного законодавства та приведення його відповідно до сучасних вимог нормотворчості та юридичної техніки з метою правильного та однозначного застосування як юридичними та фізичними особами, так і посадовими особами митних органів при притягненні правопорушників до відповідальності. Тому правильна та повна кваліфікація є одним із складових факторів ефективного виконання одного з основних завдань митних органів – боротьба з порушеннями митних правил на всій митній території України.

Перелічені чинники обумовлюють необхідність покращення вітчизняної системи адміністративних і судових процедур в сфері протидії митним правопорушенням, в тому числі в парадигмі взятих Україною

зобов'язань щодо імплементації європейських норм права в цій царині.

Література

1. Про затвердження Положення про Департамент боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями: наказ від 07.04.2011 р. № 289. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0289342-11#Text.

2. Погорецький М. Підвищення ефективності боротьби з сучасною контрабандою. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2009. № 1. С. 18-21.

3. Кукшинова О. О., Носенко Д. С. Перспективи боротьби та запобігання контрабандної злочинності в межах українського законодавства. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія Право. Випуск 67. 2021. С. 241-245.

4. Кривонос М. А. Організація взаємодії митних органів щодо надання взаємної допомоги з питань порушень митного законодавства. *Вісник Академії митної служби України*. Серія «Право». 2012. № 1. С. 25-29.

5. Демчук М. Удосконалення діяльності митних органів у сфері боротьби з контрабандою. *National law journal: teory and practice*. 2019. С. 129-133.

6. Григор'єв О. Ю., Свирида Є. І. Боротьба з контрабандою в Україні: заходи та виклики. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2024. № 1(11). С. 179-189.

7. Юрченко В. О. Кримінологічна характеристика запобігання контрабанді в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Частина 2. С. 209-212.

8. Дмитрів В. І. Вектори протидії митній злочинності в Україні й світі. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. URL: http://www.economy.nayka. com.ua/pdf/ 1_2018/ 63.pdf.

9. Тимошенко А. В. Протидія контрабандним явищам в Україні: перспективи мінімізації. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 1(61). С. 209-218.

Kravchuk M.

PREVENTING AND COMBATING SMUGGLING AS A TYPE OF OFFENCE IN THE CUSTOMS SPHERE

The article states that preventing and combating smuggling, combating violations of customs rules throughout the customs territory of Ukraine is one of the main tasks of the bodies that directly carry out state customs affairs and implement the state customs policy of Ukraine. It is studied that in Ukraine the Department for Combating Smuggling and Customs Offenses operates as a specialized customs body, which, within the powers delegated by the State Customs Service and its competence, carries out state customs affairs on the customs territory of Ukraine and provides comprehensive control over compliance with the legislation of Ukraine on state customs affairs, management and coordination of the activities of other customs bodies on the issues of preventing and combating smuggling, organizing and conducting official investigations and inspections, combating the legalization (laundering) of funds obtained by crime and financing of terrorism, combating violations of customs rules. It has been established that as of today, the situation with smuggling in Ukraine remains quite complex, as it is influenced by a number of factors, including, first of all, military operations on the territory of our state, since a significant part of the Ukrainian-russian border is not controlled by the Ukrainian authorities and a massive flow of prohibited items passes through it. Attention is focused on considering the issue of improving the efficiency of customs services and measures to protect against smuggling as indispensable elements of ensuring the effective functioning of the internal market. The development and implementation of mechanisms, such as modern customs control technologies and advanced training of customs personnel, are identified as important components of the strategy for combating smuggling and supporting an effective national customs system in general. It is also emphasized that legislative regulation is an urgent task to increase the efficiency of combating smuggling and violations of customs rules.

Key words: *offence, smuggling, customs, prevention, counteraction, customs authorities, national legislation.*